

Svenska C-byrån i Göteborg

Den svenska militära underrättelsetjänsten grundades officiellt 1 juli 1937 efter vissa omorganiseringar inom försvarsmakten. Omstruktureringarna innebar att en gemensam stab upprättades för de tre försvarsgrenarna. Underrättelsetjänstavdelningen kom att utgöra en avdelning inom denna stab. Enligt kungliga majestäts instruktioner skulle underrättelsetjänstens arbete bestå i att:

inhämta, granska och sammanställa underrättelser rörande försvarsväsendet och därmed sammanhängande förhållanden i utlandet, särskilt i grannländerna, samt att till försvarsgrenscheferna, rikskommissionen för ekonomiskt försvarsberedskap och vederbörliga civila myndigheter lämnade underrättelser, vilka kunna vara till värde för deras verksamhet att förbereda underrättelsetjänsten i krig.

Till chef för den nyupprättade underrättelsetjänstavdelningen utsågs överste Carlos Adlerkreutz. Eftersom Sverige inte tidigare haft någon underrättelsetjänst fick han bygga upp organisationen från grunden. Visserligen hade militären utfört viss underrättelseverksamhet i samband med unionskrisen 1905 och i samband med första världskriget. Men på det stora hela ansågs inte underrättelseverksamhet som något huvudspår inom den militära verksamheten. Det fanns därför inga ekonomiska anslag till den nyuppsatta avdelningen och inte heller någon utbildning inom underrättelsetjänst. Adlerkreutz fick själv söka upp personer inom den militära organisationen som han visste hade någon erfarenhet av ämnet och låta dessa ingå i organisationen.

Adlerkreutz visade sig vara en god organisatör och vid andra världskrigets utbrott 1939 hade den militära underrättelsetjänstorganisationen som han ledde delats upp i två avdelningar. Den ena inriktade sig på kontraspionage och industriskydd inom Sveriges gränser medan den andra avdelningen hade specialiserat sig på att inhämta underrättelsematerial från utlandet.

Verksamheten var av en officiell natur eftersom dess uppgifter kom från de svenska ambassadernas försvarsattachéer som var stationerade på svenska ambassader runt om i världen. Deras uppgifter hämtades till största delen från öppna källor. En del av underrättelsematerialet kom även från de olika utländska underrättelsetjänster med vilka man inlett ett samarbete.

Sektion G bildas

Adlerkreutz hade även planer på att bygga upp en hemlig inofficiell underrättelsetjänst som skulle arbeta parallellt med den officiella underrättelsetjänsten. Emellertid menade utrikesdepartementet att man inte kunde ge anslag till sådan verksamhet. Adlerkreutz försökte gång på gång att påtala vikten av en sådan organisation men några anslag gavs inte till den hemliga verksamheten. Ej heller insåg man betydelsen av en hemlig underrättelsetjänst då kriget bröt ut 1939. Det var först vid det sovjetiska anfallet mot Finland 1939 som försvarsstaben kom till insikt om att en hemlig underrättelsetjänstavdelning borde upprättas. Försvarsstaben fick kontinuerliga lägesrapporter från finska kollegor som berättade om krigets utveckling men man förstod att flödet av underrättelsematerial skulle avstanna helt om Finland ockuperades av Sovjetunionen.

Försvarsstabschefen Olof Thörnell tog till orda och krävde att regeringen skulle anslå en större summa pengar till startandet av en hemlig militär underrättelsetjänst. Regeringen avsatte därför en summa på 100 000 kronor till den hemliga sektion som sattes upp inom underrättelseavdelningen. Organisationen som upprättades gick under namnet Sektion G (där G stod för gräns) men kallades allmänt för C-byrån (C stod för centralen). 1940 lämnade Adlerkreutz organisationen och återvände till sin gamla befattning som militärattaché i Finland. Chef för C-byrån blev major Carl Petersen. Denne hade vid tiden före första världskriget deltagit vid en svensk polisenhet i Persien (nuvarande Iran). År 1918 hade han dessutom deltagit på de vitas sida i finska inbördeskriget vilket innebar att Petersen hade goda kontakter inom den finska militären. Men kriget i Finland tog slut innan den hemliga underrättelseavdelningen hunnit byggas upp. Eftersom Finland inte blivit invaderat av Sovjet fanns det inte någon anledning för C-byrån att upprätta något kontaktnät med finska agenter.

I och med den tyska invasionen av Danmark och Norge den 9 april 1940 kom kriget åter hotfullt nära rikets gränser. Stod Sverige som nästa på tur att anfallas? Utgjorde Norge en språngbräda för den tyska invasionen av Sverige? Ingen visste med säkerhet vad som pågick i grannlandet. Någon motsvarighet till förbindelserna med den finska underrättelsetjänsten fanns inte när det gällde Norge.

Det var därför än mer viktigt för C-byrån att inhämta uppgifter om tyskarnas förehavande vid gränsen. En första åtgärd var att förhöra de norska flyktingar som flydde över gränsen till Sverige. Kanske kunde de sitta inne med viktiga uppgifter. En av de första agenter som C-byrån skickade ut på uppdraget att inhämta uppgifter från Norge var en kvinna. Hon skulle resa med tåglinjen mellan Oslo och Göteborg och spela allmänt pratglad. Hennes konversationer med de norska passagerarna inleddes med att hon började prata om vädret. Men efter en stund kom samtalen in på allvarligare ämnen. Finns det tyskar i närheten av gränsen? Har de några stridsvagnar eller bilar? Frågorna ställdes på ett sätt så att de som blev utfrågade endast uppfattade den kvinnliga agenten som allmänt nyfiken.

De närmaste månaderna efter invasionen av Norge strömmade flyktingar över gränsen till Sverige. C-byrån ansåg att det var viktigt att fråga ut dessa om de kände till något om den tyska verksamheten. När det gällde förhållanden som skulle intervjua de norska flyktingarna valde C-byrån att anställa personer med akademisk utbildning. En av akademikerna som anställdes var chefen för Röhsska museet i Göteborg, Gustaf Munthe.

Gustaf Munthe

Munthe var något av en äventyrare som rest världen runt, bland annat hade han vistats mycket i Norge där han skaffat sig både vänner och kontakter inom den akademiska världen. Han hade rent av betraktat Norge som sitt andra hemland och blev därför mycket chockad över den tyska invasionen den 9 april 1940. Möjligheten fanns att även Sverige stod på tur att bli invaderat. Munthe bestämde därför att alla värdefulla föremål på Röhsska museet skulle flyttas till säkrare platser. En del av samlingen magasineras utanför Göteborg medan mindre värdefulla föremål lades ned i museets källare som man hoppades skulle motstå ett eventuellt tyskt bombanfall. I samma veva kontaktade Munthe även landshövdingen Malte Jacobsson, en känd Norgevän, och berättade att han gärna ville göra något för att hjälpa det ockuperade Norge. Önsknigen infriades nästan omedelbart då Munthe kallades upp till polisens ställföreträdande chef. Denne erbjöd honom möjligheten att arbeta för polisen i Göteborg.

Munthes första uppdrag inom polisen var att avlyssna den tyska teletrafiken mellan Tyskland och Norge. Tyskarna hade i samband med invasionen av Norge krävt att kunna använda sig av det svenska televerkets kabelnät för att underlätta teleförbindelserna mellan det tyska högkvarteret i Berlin och trupperna i Norge. Detta krav från tyskarnas sida var något som de svenska myndigheterna hade hoppats på eftersom man därigenom obehindrat kunde avlyssna den tyska teletrafiken. Avlyssningsverksamheten ägde rum i det på Kungsgatan belägna telegrafverkets hus. Avlyssningscentralen där Munthe placerades utgjordes av ett litet rum beläget på översta våningen där det hemliga arbetet kunde ske ostört. Huvuduppgiften för Munthe och hans kollega, filosofiprofessor Gunnar Aspelin, var att övervaka kommunikationen mellan Berlin och Oslo. Samtalen spelades in, översattes till svenska och skrevs ut. De flesta samtal var tämligen ointressanta och handlade till stor del om transporter och för-sörjning. Dock steg stämningen i det lilla rummet vid ett tillfälle då man förstod att samtalet man avlyssnade utspelade sig mellan Hitler och den tyske diplomaten Carl Bräuer i Oslo. Hitler både röt och skrek under samtalet, vilket hade gjort det mycket svårt för dem att översätta. De fick därför gå igenom inspelningen upprepade gånger innan en korrekt utskrift kunde göras.

Samtalet bör ha utspelat sig den 16 april då man vet att Hitler i vredesmod ringde upp Bräuer och kallade tillbaka denne till Tyskland. Enligt Hitler hade han varit för slapp i sin behandling av motståndsrörelsen. Från denna dag var Bräuers diplomatiska karriär över och han degraderades till menig soldat för resten av kriget. Det tog dock inte många dagar innan tyskarna, som upptäckte att de var avlyssnade, vidtog motåtgärder som bestod i att telekommunikationen övergick till ett kodat system. Detta kodade system kom att avkodas av matematikprofessorn i Uppsala Arne Beurling...